

JEANNE DEMESSIEUX concerteerde in de Oude Kerk

Meesterlijke improvisatie op vier thema's
van Van Amstel

Voor de tweede maal zijn de Delvenaren in de gelegenheid geweest de Parijse orgeliste Jeanne Demessieux in eigen stad te beluisteren. Bespeelde deze musicienne het vorige jaar het orgel der Nieuwe Kerk, gisteravond was een talrijk publiek naar de Oude Kerk gekomen om Jeanne Demessieux op het daar meer Fransgeaarde orgel te horen concèrteren en te improviseren.

Dit laatste beloofde groots te worden; immers, een vierdelige Symphonie, à bout portant te voorschijn te toveren, is geen sinecure en stond nota bene als nummer negen aangekondigd op het programma na een zwaar repertoire uit de gehele orgellitteratuur.

Deze slotacte is ook werkelijk de indrukwekkendste en rijkste herinnering aan dit concert geworden.

Piet van Amstel, de orgelister der Oude Kerk (die Donderdag j.l. de ereprijs voor orgelspel, het „Solistendiploma" behaalde) leverde een viertal prachtthema's voor de te improviseren orgelsymphonie.

Ongetwijfeld heeft zijn muzikaal en origineel thematisch materiaal de concertgeefster rijkelijk geïnspireerd; want dit was een arsenaal, dat niet uit maken en timmerwerk bestond, doch waaruit door muzikale synthese, overvloedige schatten te putten waren.

Qua vormgeving en — beheersing kon Jeanne Demessieux' improvisatie een geschreven en dus bestaand werk zijn. Echter niet als wij letten op de inventies, die als de ene verrassing na de andere elkander volgden.

De concertgeefster weet haar

thema's vast te houden, na elke intervalsechrede opnieuw onge-rept te doen horen, daarbij qua motief prachtig te ontleden, zodat steeds nieuwe polyphone en harmonische constructies, bij inspiratie en toch knap doordacht, elkander volgen.

Indrukwekkend was de Fantasie, die het eerste deel vormde; gevoelig-meditatief werd het tweede thema, dat op de dominant eindigde, verwerkt in een driedelig adagio. Na het Scherzo met het derde thema, volgde een fantastische finale in toccatavorm die besloten werd met een grootse mengeling van alle thema's in een machtige coda. Eerbiedwekkend is bij dit alles de technische bedrevenheid en soepelheid waardoor Jeanne Demessieux aan het verwezenlijken van haar intenties geen enkele grens behoeft te stellen. Ook door het kleurraffinement via de registers toonde zij de klankgeheimen van een instrument dat haar slechts enkele uren tevoren bekend werd, geheel ontsloten te hebben. Verbazingwekkend is de wijze waarop onze Parijse gastorgeliste het bekende orgelrepertoire beheerst.

Tippen wij slechts enkele punten van het programma aan, dan noemen wij allereerst de prachtvertolking van Händels tweede concerto, met zwier en gratie voorgedragen, treffend door de intieme registraties.

In de Toccata van Frescobaldi trof de merkwaardige-romantische registratie, die wij voor dit werk onjuist achten; het pedaal was hierin te zwak bezet vooral in verband met de zestiende figuren.

In Francks Pièce Héroïque was de stijl voortreffelijk; dynamisch en agogisch hoorden wij zelden een zo subtiele, alsook heroïeke en mystieke verklanking.

De finale van Vierne schitterde door virtuositeit, zeer in tegenstelling met de intimiteit van het gedeelte uit de Symphonie Romane van Widor. Een knappe, moeilijke fuga van de concertgeefster vormde een waardige overgang naar de „Symphonie improvisée", waarmede Jeanne Demessieux dit concert bekroonde en het Delftse orgelleven een schone herinnering heeft toegevoegd.

Jeanne Demessieux gaf orgelconcert in de Mathenesserkerk

Ook voor wie de Franse organiste Jeanne Demessieux thans enkele malen gehoord heeft, blijft dit spel onbegrijpelijk, zowel wat de schier feilloze techniek betreft als meer nog door de oerdiepe muzikaliteit. Want ook bij deze verbluffende techniek blijft toch de muzikaliteit onbedreigd voorop gaan.

Let op de wijze waarop Jeanne Demessieux haar improvisaties opzet over thema's welke haar enkele ogenblikken terug ter hand werden gesteld. De avond tevoren hadden we haar in Delft gehoord en daar was haar „taak" om uit vier thema's een vierdelige symphonie op te bouwen. Het thema, dat de organist van de Mathenesserkerk, Jac. de Graaf, Zaterdagavond voor haar had opgeschreven, verschilde wezenlijk van de vier Delftse thema's. Maar zoals Jeanne Demessieux in Delft slechts enkele seconden nodig had gehad om de opgegeven thema's in hun karakter, in hun mogelijkheden en omkeringen te peilen, zo ook bouwde ze Zaterdagavond uit het — goed gevonden — thema van Jac. de Graaf een improvisatie op, fraai van lijn en structuur en weer in totale aanpassing aan de eigen geest van het thema. Welke proeve van pure muzikaliteit zou men nog verder wensen?

Dit was dan de improviserende Jeanne Demessieux. Natuurlijk was ze dat toch weer niet, want dan ware er veel meer te schrijven. Hetzelfde geldt de componerende Jeanne Demessieux. Wat ons Zaterdag weer is overgegaan, is dat zij in deze kwaliteit van componiste heel wat minder gemakkelijk toespreekt. Zij schrijft een prachtige stijl, modern, maar niettemin (het behoeft ook geenszins een tegenstelling te zijn) warm en volop bezielde, doch uiterst moeilijk en ook is de band met het onderwerp niet altijd even duidelijk. Dan onderscheidt ze zich opmerkelijk van de improviserende Jeanne Demessieux. Wat kan dit anders betekenen, dan dat zij haar composities, nog in veel sterkere mate dan haar improvisaties, opzet volgens streng melodische wetten?

Naast de improviserende en de componerende Jeanne Demessieux was er de uitvoerende organiste. Zaterdagavond in een program met Bach, Händel, Frank en Vierne. En in deze hoedanigheid be-toonde zij zich weer de gewetensvolle vertolkster die zich zonder meer onderwierp aan de intenties van anderen en die daartoe door haar fabelachtig kunnen ook zonder restrictie in staat bleek te zijn. Wel heel dankbaar moesten we zijn

om de kleine maar zeer te waarderen uitbreiding welke het program op het laatste ogenblik nog onderging; het verrukkelijke Scherzo uit Vierne's tweede symphonie, als het ware voor dit orgel geschreven. Dat orgel, ja, Jeanne Demessieux bleek op dit rijk geschakeerde en gedisponeerde instrument volkomen thuis te zijn. Ze speelde weer — moeten we het nog zeggen? — geheel zonder blad en geheel zonder hulp bij de registratie. Wonderlijk toch. Te wonderlijker nog, wanneer men dan ziet dat deze bij uitstek begenadigde kunstenaar een vriendelijk en onbevangen meisje is, dat vreemd staat tegenover elke haar gebrachte en nauwelijks te bedwingen hulde. Het afscheid moge ook voor Rotterdam een „tot wederhoren" zijn.

23 A. I.

Orgelconcert van Jeanne Demessieux

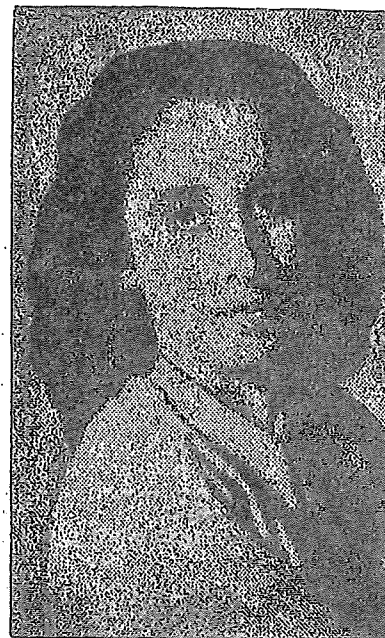
Het was Zaterdagavond de derde maal, dat de beroemde Parijse organiste Jeanne Demessieux te Rotterdam concerteerde. Ditmaal was als plaats van uitvoering de keuze gevallen op de Mathenesserkerk, waarin zich een drie-klaviersorgel bevindt. Hoewel dit instrument niet de enorme verscheidenheid in registers van het Walcker-orgel in de Nieuwe Zuiderkerk heeft, en het bovendien een minder gunstige omstandigheid is, dat bij het volle werk het geluid a.h.w. blijft opgesloten in de weinig resonerende ruimte, zo waren er voor Jeanne Demessieux middelen te over om haar onovertreffbaar meesterschap te tonen. In Bachs Toccata, Adagio en Fuga in C. gr. t. (3e Band), waarmede de avond werd geopend, en in het 1e concert in g. kl. t. van Händel dat er op volgde waren het als voorheen de weergaloos gave techniek, de wonderbaarlijke rust en de uitzonderlijke duidelijkheid, die een concert van deze Parisienne tot zulk een bijzondere gebeurtenis in ons muziekleven maken. Na de werken der beide 18e eeuwse grootmeesters volgde uitsluitend Franse muziek. Het 3e Choral van Franck, het Scherzo uit de 2e symphonie van Louis Vierne (zeer licht en doorzichtig gespeeld) en een Triptyque van de concertgeefster zelf, waarin haar compositorische gaven ons meer toespraken dan in de twee meditaties over de Heilige Geest, die een vorige maal werden ten gehore gebracht. Vooral de fuga (Chant de joie) was een en al esprit en prachtig van conceptie.

Het moment, waarnaar veel concertbezoekers wel het meest met spanning zullen hebben uitgezien was weer de improvisatie, waarmede Jeanne haar concert besloot. Mocht het thema, dat door de organist der kerk, Jac. de Graaf, werd opgegeven, enigszins teleurstellen, de schier onbegrensde fantasie van Dupré's grote leerlinge wist er aanstands vorm en betekenis aan te geven, en met alle haar ten dienste staande middelen kwam een improvisatie tot stand, die meer geleek op een zorgvuldig uitgewerkte compositie, welke reeds jaren tot het repertoire van de organiste behoorde.

De belangstelling voor dit concert was evenals bij vorige gelegenheden overweldigend groot.

W.23

Jeanne Demessieux: superieure beheersing

DE Mathenesserkerk was Zaterdagavond zo goed als volgestroomd om de Parijse organiste Jeanne Demessieux te horen spelen. Dat is wat men noemt faam.

Wanneer men bij haar spel poogt de grondslagen van deze roem op te sporen in de klanken, die haar handen en voeten te voorschijn toveren, dan heeft men het bij die speurarbeit niet eens zo gemakkelijk. Zij speelt met kennelijk gemak haar programma af, dat toch waarlijk wel enige eisen stelde: Toccata, Adagio en Fuga van Bach, het Concert in g van Händel, de Choral in a van Franck, het Scherzo uit de Tweede Symphonie van Vierne, een Triptyque, drie stukken van eigen hand, om te besluiten met een improvisatie. Doch het zuiver ambachtelijk meesterschap alleen kan de toelooop naar de concerten van deze kunstenaar niet verklaren. Er zijn zoveel organisten, die zulke stukken behoorlijk kunnen spelen en die óók wel weten, waar Abraham de improvisatie-mosterd haalt. Kan het dan de reclame zijn, omdat een vrouw zo speelt? Men hoeft dat element zeker niet uit te schakelen, maar een orgelconcert is een weinig spectaculaire geschiedenis, men mag niet eens klappen en van de solist(e) is niets te zien, behalve hier dan na afloop, toen het publiek haar buiten de kerk een ovatie bracht. Op deze manier komt men echter niet tot een verklaring. Het moet aan het spel liggen.

De aantrekkelijkheid van dit orgelspel berust voornamelijk op de grote marge, die Jeanne Demessieux geestelijk en technisch heeft ten opzichte van de muziek, die zij speelt. Haar voordracht ademt slechts superieure beheersing van alle moeijlichkeiten. Deze organiste zet de Toccata van Bach in, en iedere noot stukt. Het rythme en de maat, de bouw van het stuk, het wordt alles even duidelijk en onberispelijk neergezet, en deze natuurlijke zekerheid stelt haar voortdurend in staat de composities weer te geven zonder een zweem van vertekening. Zij speelt zonder enige assistentie en zonder muziek. Zodoende kan zij zich in rust concentreren doch een bezwaar was, dat de kleurigheid van haar spel enigszins beperkt bleef, ook wellicht omdat het overigens voortreffelijke orgel in de Mathenesserkerk toch al de werking van een mee-dichtende en zingende ruimte ontbeert. In het Scherzo van Vierne had zij echter allerlei romantisch klinkende combinaties opgezet, die het wonderwel deden.

Door haar perfecte fraseringskunst en gevoel voor licht en schaduw, climax en anticlimax, haar scherpe kijk op de vorm, weet zij haar spel boeiend te houden, zonder tot allerlei trucjes haar toevlucht te nemen.

In de eigen stukken, de drie zangen van haar Triptyque moest men tot de ervaring komen, dat de organiste groter is in het uitbeelden van anderer gedachten dan in het ordenen van de hare. Deze stukken hebben stellig niveau, maar klinken niet echt. De echte Jeanne Demessieux kwam weer voor de dag in de improvisatie op een thema van de organist der kerk, Jac. de Graaf, zeer bedreven, zeer strategisch muzikaal werk, waarbij het generaal crescendo goede diensten bewees, en waarin men het thema in allerlei gedaanten en met de gebruikelijke kunstmiddelen als vergroting en verkleining hoorde voorgesteld en behandeld, een indrukwekkend slot van een belangwekkend concert.

R. N. P. 23

Jeanne Demessieux

(Van een muziekmedewerker)

De Franse organiste Jeanne Demessieux gaat tot de graag geziene gasten van muzikaal Rotterdam behoren: Zaterdagavond vond ze weer een volle kerk — ditmaal de Mathenesserkerk — waaruit weer duidelijk bleek, welk een reputatie ze zich hier in korte tijd verwierf. Velen zullen terecht hopen, dat ze regelmatig in onze stad zal terugkeren. Een programma van uitgelezen werken uit de orgellitteratuur heeft zij weer met autoriteit en technisch meesterschap uitgevoerd. Uit het feit, dat zij op haar tournee door ons land elke dag een recital geeft, op steeds andere instrumenten, blijkt wel dat ze bovendien een bijna onfeilbare intuïtie bezit, om uit de verscheidenheid der register-disposities steeds de juiste combinaties te kiezen. Natuurlijk treft ze wel eens orgels waarop bepaalde klankkleuren niet in de juiste sterktegraad of variëteiten vertegenwoordigd zijn, zodat wel eens een minder geslaagd effect ontstaat. Op dit orgel waren het enkele tongwerken, die noblesse in klank missen en het „volle werk" ontbeerde de nodige glans, ten dele toe te schrijven aan de droge acoustiek van de ruimte. Dat dit alles echter weinig invloed op haar spel en op de aandacht van het publiek had, is een bewijs te meer voor haar grote kwaliteiten op 't gebied van frasering, techniek en stijlgevoel. Het best tot hun recht kwamen Bachs grote Toccata in C (met het beroemde adagio), het eerste concert uit opus 4 van Händel en het scherzo uit de tweede symphonie van Vierne, het derde Choral van Franck behoeft een grotere ruimte en een mildere klank in de forti. Een eigen compositie van Jeanne Demessieux (Triptyque) bevatte naast direct overtuigende momenten veel rusteloos dissonerende polyphonie, welke een beoordeling bij eerste auditie bemoeijlikte. In haar improvisatie was de organiste ditmaal minder gelukkig dan vorige malen, maar het opgegeven thema leek dan ook slechts geschikt voor een zeer scholastische behandeling.

M. R. Coward